

A Gyergyói-medence: egy mozaikos táj természeti értékei

szerkesztette:
Markó Bálint
Sárkány-Kiss Endre

Apáthy Könyvek

Presa Universitară Clujeană/Kolozsvári Egyetemi Kiadó

A Gyergyói-medence: egy mozaikos táj természeti értékei

A Gyergyói-medence: egy mozaikos táj természeti értékei

szerkesztők
Markó Bálint és Sárkány-Kiss Endre

Kolozsvári Egyetemi Kiadó
Kolozsvár, Románia
2011

Apáthy Könyvek

Készült a Szülőföld Alap (595/2011) támogatásával

Lektorálta: dr. Hartel Tibor, dr. Pap Péter László,
dr. Ruprecht Eszter, dr. Ujvárosi Lujza

© Markó Bálint és Sárkány-Kiss Endre, 2011

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

A Gyergyói-medence: egy mozaikos táj természeti értékei /

ed.: Bálint Markó și Endre Sárkány-Kiss. - Cluj-Napoca: Presa
Universitară Clujeană, 2011

Bibliogr.

ISBN 978-973-595-268-6

I. Markó, Bálint (ed.)

II. Sárkány-Kiss, Endre (ed.)

504.06(498 Depresiunea Giurgeului)

Borítótér és műszaki szerkesztés: László Zoltán

Universitatea „Babeș-Bolyai”
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
str. Hașdeu nr. 45-51
400371 Cluj-Napoca, ROMÂNIA
Tel./fax: (+40)-264-597-401
E-mail: presa_universitara@easynet.ro
<http://www.puc.ubbcluj.ro/>

Előzetes adatok Szenéte környékének kisemlősfaunájához

Aczél-Fridrich Zsuzsanna^{1,3*}, Cserkész Tamás²,
Hegyesi Zsolt³, Sugár Szilárd^{1,3}, Péter Dávid²

Cím/Address: ¹Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Biológia-Geológia Kar, 400006 Kolozsvár, Clinicilor 5-7, Románia, fridrichzsuzsanna@gmail.com; ²Bükki Emlőstani Kutatócsoport Egyesület, 3300 Eger, Maklári út 77/A, Magyarország; ³„Milvus Csoport” Madártani és Természetvédelmi Egyesület, 540343 Marosvásárhely, Crinului 22, Románia

Abstract – Very few published data are available regarding the small mammals of the Giurgeu Depression. Faunistic data resulting from the 2004-2010 period are hereby summarized in order to fill this gap. Several live trapping campaigns were performed in this period in the vicinity of Senetea locality. During these campaigns at first Sherman traps were used, while during the most intensive period (which was undertaken in July 2010) only pitfall traps were used. In addition, data about specimens casually found dead in the area were also collected. A total of 74 individuals of 11 small mammal species were identified. Of these, 42 individuals belonging to 9 species were listed as a result of live trapping. The new finding of the northern birch mouse (*Sicista betulina*) could provide noteworthy information about the occurrence and habitat preference of the species.

Kulcsszavak – faunisztika, északi szöcskeegér, *Sicista betulina*, Gyergyói-medence, kisemlős.

Key words – faunistics, Northern Birch Mouse, *Sicista betulina*, Giurgeu Depression, small mammal.

Bevezetés

Romániában a kisemlősök elterjedésére vonatkozó adatok más európai országokkal összehasonlítva szegényesnek mondhatók (Mitchell-Jones és *mtsai*. 1999). A Gyergyói-medencéből, az ország sok területéhez hasonlóan, alig rendelkezünk kisemlősfaunisztikai leírásokkal. Az irodalmi adatok elenyészőek a régió kisemlősfaunájára nézően: az elsők között szerepel a Hamar (1963) által 1958-ban, a Hargita hegységben gyűjtött 4 mezei pocok (*Microtus arvalis*) példány. Hamar és *mtsai*. (1966) a pirókegeret (*Apodemus agrarius*), valamint a *Sylvaemus* subgenus mindhárom hazai fajtát (sárganyakú erdeieger – *Apodemus flavicollis*, közönséges erdeieger – *A. sylvaticus*, kislábú erdeieger – *A. uralensis*) kimutatták a medence északi részéről. A néhai Kohl István muzeológus publikálatlan jegyzeteiben (Erdélyi Múzeum-Egyesület könyvtára, kéziratár, Kohl István hagyaték, Kolozsvár) szerepel egy Szenétén, 1981.06.07-én gyűjtött közönséges vízicickány (*Neomys fodiens*) példány. Később ezt a példányt Barti (2006) csonttani bélyegek alapján Miller-vízicickálynak (*N. anomalus*) határozta meg. Az általunk ismert egyetlen recens, kisemlősökkel foglalkozó közlemény (Hegyesi 2008) a medence déli részén három kisemlősfaj (sárganyakú erdeieger, mezei pocok, északi szöcskeegér – *Sicista betulina*) előfordulásáról tesz említést.

Jelen munka célja a Gyergyói-medence déli részéről, Szenéte környékéről származó eddigi kisemlősfaunisztikai adatok összegzése. Kutatásaink egyik kiemelt célja a védett északi szöcskeegér előfordulási területének a feltérképezése. E fajnak csupán 7 előfordulási adata ismert Romániában, miközben valószínűleg a szenéteihez hasonló alkalmas élőhelyeken még sokfelé előfordul (Hegyesi 2008). Rejtett életmódja és konvencionális emlőstani módszerekkel (pl. dobozcsapda) történő nehéz kimutathatósága miatt hiányosak az ismereteink e faj előfordulásáról.

Anyagok és módszerek

A kisemlősfaunisztikai adatgyűjtés a 2004-2010 időszakban zajlott. Több alkalommal (2004 július 12-19, 2009 szeptember 8-11, 2010 április 17-18) Sherman-csapdák használatával (407 csapdaéjszaka) fogtunk be kisemlősöket, 2010 júliusában pedig talajcsapdákat (pitfall típusú csapdák, 520 csapdaéjszaka) használtunk. Mindkét módszer élvefogó. 2008 után a csapdák elhelyezését az északi szöcskeegér korábbi lelőhelyének (Hegyesi 2008) környékére koncentráltuk. Így az Apáthy István Kutató- és Oktatóközpont épületétől 200-300 m-re, északi irányban található vérfüves kaszálón, szarvasmarha-legelőn és nyíres lápréten helyeztünk ki csapdákat. Ezenkívül Sherman-csapdákat még az épülettől 300 méterre, délkeleti irányban levő magasfüvesbe is helyeztünk ki. A talajcsapdákat 7, illetve 12 literes műanyag vödörök képezték, ezeket a földbe ástuk úgy, hogy peremük talajszinten legyen, így a növényzet között mozgó kisemlősök könnyen beleeshettek. A Sherman-csapdák esetében csalétekként almát, diót és konzervhúst használtunk. A csapdák elhelyezése minden esetben transzekt mentén történt, egymástól 5-10 méteres távolságra. A csapdákat naponta három alkalommal ellenőriztük. A fogott állatokat a befogás helyszínén szabadon engedték.

A csapdázás mellett passzív adatgyűjtést is folytattunk. Így 2010 nyarán a szenétei kutatóház épületének pincéjébe beesett és elpusztult kisemlősök meghatározása újabb faunisztikai adatokkal szolgált. Ezenkívül a vizsgált területen véletlenszerűen megtalált elhullott kisemlősöket is feljegyeztük. A fajok határozásánál Ujhelyi (1994) határozóját, valamint saját összehasonlító csontanyagot használtunk.

Eredmények

2004 és 2010 között 11 fajhoz tartozó 74 kisemlős egyedet azonosítottunk Szenéte környékéről. (1. táblázat). 2010 áprilisában a kutatóház pincéjében 5 elpusztult kisemlősfaj 27 példányát azonosítottuk, illetve a területen további 4 faj 5 példányát (1. táblázat) találtuk meg elpusztulva. Tehát élvefogó csapdákkal összesen 9 fajhoz tartozó 42 kisemlős egyedet fogtunk be, 2004-2010 során pedig 6 fajhoz tartozó 32 elpusztult egyedet találtunk (1. táblázat).

Fontos eredménynek számít az északi szöcskeegér újabb két, hím példányának (melléklet 35. ábra) befogása Szenétén. Az első egyedet kézzel fogtuk be a nyíres lápréten 2010 július 15-én 13 órakor, miután előbújt a növényzet közül. A második egyedet talajcsapdába esve találtuk a vérfüves kaszálóréten 2010 július 17-én a reggeli ellenőrzés során, 7 órakor.

1. táblázat. 2004 és 2010 közötti kismelősfaunisztikai adatok Szenétéről. / **Table 1.** Small mammal faunistical data from Senetea during 2004-2010

Faj (Species)	Egedszám (Number of individuals)				Szenétén talált elpusztult kismelősok és egyedszámuk (Small mammal species and number of individuals found dead in Senetea)	Összesen (Total)
	Sherman csapdával fogott kismelősok és egyedszámuk (Small mammal species and number of individuals caught with Sherman traps)	Talajcsapdával fogott kismelősok és egyedszámuk (Small mammal species and number of individuals caught with pitfall traps)				
erdei cickány (<i>Sorex araneus</i>)		7	3			10
törpecickány (<i>Sorex minutus</i>)		9	5			14
Miller-vízicickány (<i>Neomys anomalus</i>)		1	1			2
közönséges vízicickány (<i>Neomys fodiens</i>)	1					1
közönséges vakond (<i>Talpa europaea</i>)			3			3
északi szöcskegér (<i>Sicista betulina</i>)		2				2
csalíjtáró pocok (<i>Microtus agrestis</i>)		10				10
mezei pocok (<i>Microtus arvalis</i>)	3	2	19			24
kőszapocok (<i>Arvicola amphibius/scherman</i>)		1				1
vöröshátú erdei pocok (<i>Myodes glareolus</i>)			1			1
sárganyakú erdei egér (<i>Apodemus flavicollis</i>)	6					6
Összesen (Total)	10	32	32			74

2. táblázat. A 2010-ben befogott két északi szöcskeegér testméretei / **Table 2.** The measurements of the two northern birch mice caught in 2010.

Befogás dátuma (Capture date)	Testhossz (Body length)	Farokhossz (Tail length)	Talphossz (Hind foot length)	Tömeg (Weight)
2010. 07.15	69 mm	96 mm	16 mm	9.5 g
2010. 07.17	56 mm	95 mm	17 mm	7.25 g

Tárgyalás és következtetések

A csapdázások elsősorban a nedvesebb területeken és a kaszálókon történtek, amit a befogott fajok élőhelyigényei is reprezentálnak.

A Miller- és a közönséges vízcickányt az északi szöcskeegér lelőhelyénél elhelyezett csapdákkal fogtuk meg, ahol egy kisebb patak folyik át. Ez tükrözi mindkét faj vizes területekhez kapcsolódó élőhelyigényét. A törpecickány (*Sorex minutus*) is kötődik a nedves élőhelyekhez (Bihari és mtsai. 2007), a befogott példányok a nyíres láprétről kerültek elő.

Az erdei cickány (*Sorex araneus*) egyebek között a sűrű növényzettel borított nedves, mocsaras élőhelyeket kedveli. A Miller-vízcickánnyal és a törpecickánnyal együtt előfordulhat (Bihari és mtsai. 2007), mint ahogy ezt a jelen kutatás eredményei is mutatják.

Az északi szöcskeegér újabb két befogott példánya értékes adatnak minősül. E két újabb állatot a 2008-ban előkerült példány lelőhelyének közvetlen közelében fogtuk meg. Méreteiket a 2. táblázat összegzi. Azok az élőhelyek, amelyekről az eddig befogott példányok származnak, fontosak lehetnek a szöcskeegér fennmaradása szempontjából, így fokozottabb törvényes védelmet érdemelnének. Weiter és mtsai. (2002) hasonló jellegű élőhelyekről említi a fajt, amely Nyugat-Európában is ritkának számít, viszont az IUCN Vörös Lista (2010) szerintkevésbé veszélyeztetett, ami csupán széles elterjedési területének tulajdonítható. Az északi szöcskeegér védett faj, szerepel a Berni Egyezmény 2. és az Élőhely Direktíva 4. függelékében is.

A csalitjáró pocok (*Microtus agrestis*) élőhelyét többek között a nedves, sűrű növényzettel borított rétek illetve a tőzeglápok képezik (Mitchell-Jones és mtsai. 1999). A mezei pocok ezzel szemben a mezőgazdasági területeket, szántókat és száraz kaszálókat részesíti előnyben. Ennek alapján érdekes eredmény a két pocok faj ugyanazon élőhelyeken való megtalálása.

A területéről egyetlen vöröshátú erdeipocok (*Myodes glareolus*) példány került elő, ezt elpusztulva találtuk az erdő széléhez közel található kőbányánál. Kedveli a sűrű növényzettel benőtt tisztásokat, a nedves lombhullató illetve vegyes erdők szegélyét (Mitchell-Jones és mtsai. 1999).

A kőszapocok példányokat nem tudtuk egyértelműen meghatározni (*Arvicola amphibius* vagy *A. scherman*), a genus taxonómiai helyzete még nem egészen tisztázott.

További - úgy faunisztikai, mint ökológiai - kutatások szükségesek az itt élő kisemlősök pontos előfordulását és élőhelyhasználatát illetően. Az eddigi adatok összesítése értékes faunisztikai információkkal szolgál nem csak Szenéte, hanem a Gyergyói-medence kisemlősfaunáját illetően is.

Köszönetnyilvánítás

Köszönettel tartozunk az Apáthy István Kutató- és Oktatóközpontnak a kutatás során nyújtott segítségért, Sárkány-Kiss Endrének, amiért felhívta figyelmünket a kutatóház pincéjében elpusztult kisemlősökre, valamint Biró Ildikónak a terepen nyújtott segítségéért.

Irodalomjegyzék

- Barti, L. (2006): Az állkapcsi lyuk (foramen mentale) helyzete mint kiegészítő határozóbélyeg a *Neomys* fajok (Mammalia, Insectivora Soricidae) biztosabb elkülönítésére. *Acta Siculica*, 2006(1): 191–199.
- Bihari, Z., Csorba, G., Heltai, M. (szerk.) (2007): *Magyarország emlőseinek atlasza*. Kossuth Kiadó, Budapest.
- Hamar, M. (1963): O subspecie nouă a șoarecelui de câmp: *Microtus arvalis* heptneri subsp. nova în Carpații R. P. Romîne. *Comunicări de Zoologie*, 2: 151–158.
- Hamar, M., Simionescu, V., Theiss, F. (1966): Biometrische und zoogeographische Untersuchungen der Gattung *Apodemus* (Kaup, 1829) in der Sozialistischen Republik Rumänien. *Acta Theriologica*, 11(1): 1–40.
- Hegyesi, Zs. (2008): Az északi szöcskeegér (*Sicista betulina*; Rodentia: Dipodidae) újabb jelzése Romániából. *Acta Siculica*, 2008: 115–120.
- IUCN (2010): IUCN Red List of Threatened Species. Version 2010.4.
- Mitchell-Jones, A.J., Amori, G., Bogdanowicz, W., Krystufek, B., Reijnders, P. (szerk.) (1999): *The Atlas of European Mammals*. T & AD Poyser, London.
- Ujhelyi, P. (1994): *A magyarországi vadonélő emlősállatok határozója* (Küllemi és csonttani bélyegek alapján). Magyar Madártani Egyesület, Budapest.
- Weiter, L., Herman, M., Sedlacek, F., Zemek, F. (2002): Potential occurrence of the birch mouse (*Sicista betulina*) in the Bohemian Forest (Šumava): a geographical information system approach. *Folia Zoologica*, 51: 133 – 144.

34. ábra. Gyepi béka (*Rana temporaria*)
pár. (Hegyesi Zsolt)

35. ábra. Északi szöcskegér (*Sicista
betulina*). (Aczél-Fridrich Zsuzsanna)